



" ישראל- איראן- גרמניה: יחסים עלומים", פורסם ב"מטען",

יחסים עלומים

עו"ד יואב הריס

אם נדמה היה לחשוב כי אך במקרה "הופגשו" ישראל ואיראן יחדיו בפרשת הצוללות/מספנות המכה כעת גלים, בדיקת סונאר קלה מגלה, כי מערכת היחסים המשולשת לא נולדה אתמול והיא מלווה את הצדדים מזה אי אלו עשרות שנים.

פסק הדין של בית המשפט הפדראלי העליון בשוויץ בפרשת הבוררות בין איראן (ליתר דיוק חברת הדלק הלאומית האיראנית) לבין מדינת ישראל, שניתן ביוני השנה, חושף פרטים נוספים על הקשר הישראלי-איראני, המתנהל מזה תקופה ממושכת מתחת לרדאר. נושא זה שלא סוקר בהרחבה במחוזותינו, נסקר באתר – swissarbitrationdecisions.com, במאמרו של עו"ד Sebastian Perry, המופיע באתר.

כידוע, בזמן שלטון השאה הקימו ישראל ואיראן מיזם משותף במהלכו ספינות איראניות עגנו בנמל אילת, פרקו דלק אל תוך קו צינור אילת אשקלון, ומשם הועבר הדלק למיכליות שהפליגו לאירופה, שם נמכר – ללקוחות שונים (כולל לממשל פרנקו בספרד, באותה תקופה). לצורך הקמת ותפעול המערך הקימו המדינות שורה של תאגידים זרים ובהם חברה פנמית משותפת בשם Trans Atlantic OIL (TAO) וכן העמידה ישראל בשטר זיכיון, את קו הצינור המדובר שהוענק לחברת "אי. פי. סי. הולדינגס לטד", וזו מצדה העניקה אותו בזיכיון משנה לחברת קצא"א. (המטען, גליון 145, נובמבר 203).

על פי מאמרו של עו"ד Sebastian Perry הנ"ל, המימון להקמת המערך והמיזם הנ"ל – אשר כלל טרמינלים, צנרת וצי מיכליות, היה לא אחר מאשר מימון מערב גרמני. על פי התביעה שהגישה חברת הדלק הלאומית האיראנית (NIOC) בשנת 1994 (עליה נפרט בהמשך), המדובר בשווי מתקנים כולל של מאות מיליוני דולרים ואולי אפילו יותר.

התביעה האיראנית הראשונה הוגשה בשנת 1989, ובמסגרתה נתבע הצד הישראלי על סך של 455 מיליון דולר: הוא החלק האיראני בתקבולי מכירת ב-50 משלוחי דלק גולמי שהועברו בין ספטמבר לדצמבר 1978 בהיקף של 15 מיליון טון. החלק הראשון של הבוררות הסתיים בשנת 2003, במסגרתו ניתן פסק בורות חלקי אשר קבע לטובת הצד האיראני את הסכום הנ"ל אותו תבע. מכאן ואילך עסקו ההליכים בתביעת הנגדית של TAO אשר תבעה את הצד האיראני על אי אספקת כמות כוללת של כ-18 מיליון טון דלק אותם היה על חברת הדלק הלאומית האיראנית לספק מכוח ההסכמים משנת 1978 ו-1979 - להם טענה TAO, וכן לאובדן רווחים אותם הייתה החברה מפיקה לו החוזים השנתיים לאספקת הדלקים היו מתחדשים עד שנת 2017. שמיעת התביעה הנגדית נמשכה עד שנת 2007, אולם הליכי הבוררות התעכבו בגין פטירתו למרבה הצער של יו"ר הרכב הבוררים. בשנת 2013 נכנס לתפקיד יו"ר חדש, ובמאי 2015 ניתן פסק הבוררות אשר דחה את רוב תביעתה הנגדית של TAO. נקבע, כי נכון לשנת 1979 לא היה חוזה אספקת דלק תקף בין הצדדים, וכי TAO אינה זכאית לפיצויים בגין אי חידוש חוזים עד לשנת 2017. יחד עם זאת, באשר לחוזה משנת 1978, נקבע, כי זה אכן לא קיים במלואו ובגין כך נפסקו לטובת TAO פיצויים בסך 99 מיליון דולר. בקיזוז סכום זה, נקבע, כי "הצד הישראלי" מחויב לשלם לצד האיראני סך של 1.2 מיליארד דולר, בצירוף ריבית החל מינואר 2015.

הצד הישראלי פנה אל בית המשפט הפדראלי השוויצרי וביקש את התערבותו באותו חלק מפסק הבוררות אשר דחה את תביעת הפיצויים בגין אי אספקת דלקים לשנת 1979. הטענה הישראלית היא, שבאותה שנה חלה עלייה במחירי הדלקים כך שהנזק בגין אי ביצוע המיזם בשנה זו, היה נזק ניכר וגבוה בהרבה מהסכום שנפסק לטובת TAO - עבור שנת 1978 בלבד.

אולם בית המשפט העליון הפרדאלי לא התערב בממצאי פסק הבוררות, שכן על פי העדויות שהוצגו, בדצמבר 1978 דובר בין הצדדים על אספקת הדלקים מהר ככל הניתן (כלומר ב-1978), ונקבע, כי עדות זו מנוגדת לטענה כי אספקת הדלקים הייתה אמורה להימשך לאורך שנת 1979.

בית המשפט השוויצרי כי פסק הדין לכשעצמו כפוף למשטר הסנקציות ששרר אז כנגד איראן. אולם בסמוך לאחר מכן – ביולי 2017, נחתם הסכם המעצמות עם איראן- כך שספק אם ה"מחסום" בפני תשלום פסק הדין אותו הציב בית המשפט השוויצרי עצמו בפסק הדין, אכן עדיין תקף, או יהיה תקף, גם בעתיד.

בשנת 1994 הגישה איראן- באמצעות חברת הדלק הלאומית, תביעת בוררות נוספת ובמסגרתה תבעה פיצוי בסך 800 מיליון דולר- החלק האיראני הנטען בקו הצינור והטרמינלים ופיצויים נוספים. הליך בירור תביעה זו התעכב משך כ-19 שנים, בין היתר בגין הטענה הישראלית לעניין משמעות סעיף הבוררות בחוזה בין הצדדים, עד אשר בפסק דין נוסף של בית המשפט הפדראלי העליון השוויצרי משנת 2013, הוא הורה על המשך בירור ההליך. הליך בוררות זה מוסיף ומתנהל וככל הנראה ניתן יהא לדלות פרטים נוספים אודותיו לאחר שמי מהצדדים יפנה בהליך זה או אחר בפני בית המשפט הפדראלי השוויצרי (וינתן פסק דין פדראלי- שאינו חסוי).

יצוין כי טריבונל הבוררות כולל שלושה בוררים: בורר מהצד האיראני, הישראלי ובורר שוויצרי מכריע המשמש כיו"ר. הבורר מן הצד האיראני הוא השופט מר Mohsen Aghahosseini ואילו מהצד הישראלי שימש שר המשפטים לשעבר- עו"ד חיים צדוק ז"ל כבורר, ולאחר פטירתו בשנת 2002, מילא עו"ד דורי קלגסבלד את התפקיד.

משמעות הדברים היא, שבעוד רחובות טהראן מלאים במפגינים שורפי דגלי ישראל ובמחוזותינו הועמד למשל מר נחום מנבר לדין בגין מסחר עם האויב, ישבו להם זה לצד זה בורר ישראלי ובורר איראני, וישראל ואיראן החליפו כתבי טענות, מסמכים וטיעונים, והגיעו לכדי הכרעה משפטית בסכסוך מסחרי "נטו" על מיזם משותף- שהוקם במימון גרמני.

הראיה הישראלית את איראן כאויב אף היא נעשתה במשורה. למעשה, עד לשנת 2011, איראן כלל לא הוכרזה לאויב- ועל מנת להרשע את נחום מנבר (ע"פ 6411/98) והיה צורך בחוות דעת של ראש חטיבת המחקר והמודיעין בצה"ל, אשר העיד, כי ברמה האידאולוגית – קריאות למחיקת מדינת ישראל והמעשית- סיוע כספי לארגוני חמאס וחיזבאללה, איראן נחשבת למדינת אויב.

במאי 2011, על רקע "משחקי הברוגז" בין הנשיא אובמה לרה"מ נתניהו, יצא הממשל האמריקאי (בזמן ביקור נתניהו בארה"ב) בהכרזה לגבי אנייה (מכלית) של האחים עופר אשר נמכרה דרך חברת ניהול סינגפורית לחברה מדובאי אשר לטענת הממשל האמריקאית זו האחרונה מקושרת או מייצגת את חברת הספנות האיראנית (המטען גיליון 116, עמ' 22-23 שם).

מיד תוך מספר שבועות נעשה "יישור קו" עם משטר הסנקציות מטעם הממשל, וביולי 2011 חתם שר האוצר (מר שטייניץ) על "צו המסחר עם האויב" אשר פירט והגדיר רשימה ארוכה של חברות ואנשים כ- "ישויות המעורבות בתכניות ובפעילות הגרעין והטילים הבליסטיים", גופי "משמרות המהפכה האירניים", "ישויות בבעלות חברת הספנות האירנית", ו"גופים נוספים", אשר מעתה ואילך ייחשבו כ"אויב". כך, על פי הצו שהוציא השר שטייניץ, נאסר לסחור עם "הועדה לאנרגיה אטומית של אירן", "שהיד בקרי איגוד תעשיות", "נובין חברה לאנרגיה", "אמין קומפלוקס תעשיות", קווא כלי חיתוך מ"הקילומטר השלישי של דרך קלג', רחוב סייד, משהד, אירן", רהב מכון להנדסה, או למשל עם קצין בכיר מוחמד רזה נקדי, או עם מר עבאס רשידי, וכיוצא באלה שמות. כלומר, המדובר למעשה באוסף של צווים נקודתיים – ומבלי שיש בנמצא צו איסור גורף על סחר עם איראן כהאויב.

האם יש קו מחבר בין מיזם ישראלי-איראני משנות ה-60 במימון גרמני, הליכי בוררות מסחריים משותפים, הימנעות ממושכת מהכרזה על איראן כ"אויב" וכעת מיזם צוללות ישראלי-גרמני, עם "נגיעה" איראנית מאחורי הקלעים. האם מתחת לפני המים ישנם זרמים עלומים שלא נחשפו לציבור, או האם אכן מדובר רק בצירוף מקרים?

* הכותב הוא מנהל מחלקת משפט ימי, בג'ון הריס ושות'

*תוכן הכתבה כללי בלבד ואינו מהווה חוות דעת משפט